

O učenčevem razvoju samoizobraževalne kulture v družboslovju

ALOJZIJA ŽIDAN

POVZETEK

Spreminjanje družbenih razmer zahteva pridobivanje novega znanja. Avtorica meni, da je spoznavanje družboslovnih vsebin za učenca smiselno le, če ga te spodbudijo k samoizobraževanju, ki se kaže predvsem v stalnem spreminjanju periodičnega tiska in drugih množičnih občil ter knjižnih novosti na tem področju. Prav tako meni, da morajo učitelji družboslovja nameniti večjo pozornost samoizobraževalni didaktizaciji. Učitelji družboslovja bi morali postati akcijski raziskovalci.

ABSTRACT

ON THE STUDENT'S DEVELOPMENT OF A CULTURE OF SELF-EDUCATION IN THE SOCIAL SCIENCES

The changing social environment dictates acquisition of new knowledge. The author believes that familiarizing a student with the subject - matter in social sciences makes sense only if it stimulates the student to start educating himself independently, which means starting to keep up with periodicals, new book issues and other mass media related to this field. Social science teachers should become actionresearchers.

Uvod

Takoj v uvodu izpostavimo, zakaj se je aktualno lotevati obravnave tematike: razvoj učenčeve samoizobraževalne kulture v družboslovju. Le-to lahko še natančneje opredelimo kot govor o razvoju učenčevega samoizobraževanja v (srednješolskem) družboslovju. Smiselnost obravnave takšne tematike pogojuje več pomembnih vzročnih dejavnikov. Izpostavimo nekatere izmed njih. Tiste, ki so morebiti najbolj bistveni.

Samoizobraževanje predstavlja sestavino človekovega ustvarjalnega spopolnjevanja njegove unikatne osebnosti. Po tej prvini človek mora, še bolj pa bo moral v bodoče posegati zaradi silovitega spreminjanja družbenih razmer. Prav (tudi) spreminjanje družbenih razmer nenehno zahteva od človeka pridobivanje novih spoznanj. Prav (tudi) nenehno spreminjanje družbenih razmer zahteva od človeka, da se ta zna le-tem učinkovito prilagajati. Značilnost izobraževalno-edukativnih družboslovnih vsebin (tudi) je, da se le-te izredno hitro spreminjajo. Le-te so vsebovalke izrednega življenjskega dinamizma (Židan 1993, 34).

Nekatere družboslovne vsebine so (seveda zgolj relativno) bolj konstantnega, trajnejšega značaja. Poimenujmo jih kar strateške. Zopet druge so bolj fluidnega, spremenljivega značaja. To so družboslovne vsebine, ki jih proizvajajo tekoče družbeno življenje. Spoznavanje tako strateških kot fluidnih družboslovnih vsebin je za učeči se subjekt smiselno le, če ga le-te tudi navajajo k samoizobraževanju. Oziroma če le-te tudi prispevajo k razvoju njegove samoizobraževalne pluralne kulture.

Učitelj družboslovja mora navajati učenca na samoizobraževanje. V učenca mora vsajati temelj, četudi institucionalni, samoizobraževanja. Po institucionalno vsajenem samoizobraževalnem temelju bo v učencu lahko tudi zaživelo njegovo dejansko, resnično potekajoče samoizobraževanje. Oziroma učenčevo povsem samostojno samoizobraževanje. Samoizobraževanje, ki bo učencu omogočalo še globlje, nadaljnje, bolj poglobljeno razumevanje družboslovnih tematik.

Samoizobraževanje lahko še krepi učenčevo občutljivost za zaznavanje ter ocenjevanje družbenih problemov zakonitosti, procesov.

Povejmo, da danes posvečajo tudi izobraževalno-edukativni sistemi samoizobraževanju učeče se osebe zelo veliko pozornosti. Njihovo zapovedovalno reklo "Vse manj predavati ter vse več samoizobraževati" postaja pri izvajanju pedagoškega procesa vse bolj aktualno. Omenjeno reklo bodo tudi morale vse bolj uresničevati naše specialne didaktike. Še posebej družboslovna. Tudi ta mora (bo v prihodnje morala) vse bolj nakazovati konkretno možne uporabne poti za uresničevanje rekla: "Predavati zgolj toliko, da se z njim lahko učeča se oseba samoizobražuje!"

Izpostavimo, o čem bo govor v pričujočem prispevku. O tem, zakaj vse samoizobraževati učenca v (srednješolskem) družboslovju.

Nekaj besed pa bomo tudi namenili didaktizaciji tega nadvse pomembnega ter izrazito aktualnega vprašanja.

2. Zakaj vse samoizobraževati učenca v družboslovju?

Odgovor na zastavljeno vprašanje je lahko tvorjen iz več utemeljitvenih segmentov. Med njimi je zelo pomemben tisti, ki ga kar poimenujmo kot nujno uresničevanje zahteve: navajanje učenca na stalno spremljanje vsakodnevnega tiska. Vsakodnevni tisk je zlasti vsebovalec ("prinašalec") učencu fluidnih, tekočih družboslovnih informacij. Takšne pluralne informacije mora učenec neprestano spremljati, osmišljati, vrednotiti. Takšne informacije imajo lahko zelo različno vplivno moč na razvoj učenčeve osebnosti. Le institucionalno navajanje učenca na stalno spremljanje vsakodnevnega tiska bo v njem razvilo potrebo po njenem stalnem življenjskem zadovoljevanju. Kajti le v dejanskem želenem ter uresničevanem samoizobraževanju lahko dobijo šolska družboslovna znanja svojo resnično življenjsko moč.

Oziroma le tedaj se lahko preobrazi institucionalno vodeno samoizobraževanje na družboslovnem področju v novo, višjo kvaliteto. V kvaliteto, (po)imenovano življenjsko uresničevano, avtentično, resnično želeno družboslovno samoizobraževanje.

Pravkar opozorjenemu segmentu je smiselno pridati tudi segment, ki ga poimenujmo kot: samoizobraževanje učenca za vsakodnevno spremljanje množičnih medijev. Danes je moč pluralne medijske vzgoje zelo velika. Seveda se zastavlja vprašanje, kakšna je njena kvaliteta. Namreč, družboslovne, pluralne medijske vsebine, ki jih vsakodnevno tudi nudijo učencu številni mediji, niso vselej kakovostne. Za prodor do spoznanja kakovosti je potreben učenčev samoizobraževalni napor.

V kompleksnem pedagoškem procesu (srednješolskih) družboslovnih predmetnih področij je potrebno učenca usposabljanje za spoznavanje medijske kakovosti. Učenec mora spoznati tako možno manipulativno kot ustvarjalno moč množičnih medijev.

Skratka to, da množični mediji lahko ustvarjalno razvijajo njegovo osebnost ali pa z njo tudi manipulirajo.

Posredovane pluralne vsebine množičnih medijev lahko učenca zaradi svoje izrazite neuskkljenosti tudi zbegajo.

V tem kontekstu opozorimo na že znano dejstvo, da je oče permanentnega izobraževanja Paul Lengrad. Seveda pa ne gre pozabiti tudi, da je že Komensky v 17. stoletju opozarjal, da se mora človek (tudi ženski spol) nenehno samoizobraževati skozi svoje celotno življenje. Danes je uresničevanje zahteve Komenskega, (tudi) na področju družboslovja zaradi njegove izjemne dinamizacije, še kako aktualno.

Učenca je tudi potrebno samoizobraževati za stalno spremljanje družboslovnih revij, časopisov. Skratka za to, da bo tudi osvojil tovrstno samoizobraževalno kulturo.

In tudi za to, da bo postal stalni obiskovalec družboslovnih čitalnic, obstoječih na posameznih institucijah.

Vse to so le nekatere možne samoizobraževalne poti, ki naj bi jih učenec že začel spoznavati v pedagoškem procesu (srednješolskega) družboslovja. Spoznavati za to, da jih bo v svojem celotnem življenju lahko večkrat sam resnično prehodil. Prehoditi pa jih bo moral, če bo želel, da bo njegovo življenje postalo boljše, kakovostnejše. Seveda mora spoznavanje takšnih možnih samoizobraževalnih poti pri slehernem učencu potekati sistematično nadgrajevalno.

Vsi opisani segmenti tvorijo celoto. Izrečeno pomeni, da spoznava sleherni učenec kot edinstveni individuum enostavne in zapletene dele te samoizobraževalne celote edinstveno. Zgolj njemu lastno. Prav spričo navedenega dejstva mora posvečati učitelj družboslovja izjemno pozornost tudi tako imenovani samoizobraževalni didaktizaciji. Skratka temu, da si bo sleherni učenec, četudi v institucionalnem družboslovnem samoizobraževanju, razvijal svoj tako imenovani edinstveni samoizobraževalni slog. V njem seveda lahko učitelj nenehno spoznava, kako sleherni učenec spoznava samega sebe, svojo osebnost. Kako ambiciozno oblikuje svoj odnos do nje. Kako si razvija njeno avtonomnost in sploh gradi svojo osebno, edinstveno življenjsko samoizobraževalno filozofijo.

3. Didaktizacija uresničevanja kulture samoizobraževanja učečega se subjekta v družboslovju

Učiteljevo izvajanje tako imenovane družboslovne samoizobraževalne didaktizacije predstavlja zanj vselej zelo zahtevno, toda ustvarjalno opravilo. Spričo tega, ker je vsak učenec za institucionalno družboslovno samoizobraževanje drugače motiviran. Zanj ima drugačna, potrebna predznanja, interese, odnos, učni stil, kognitivni stil itd. In tudi spričo tega, ker "mladi v šoli čutijo, da se kosajo z veliko zunanjo silo. Šolski sistem in šola sta nekaj zunanjega, močnejšega od njih in njihovega domačega okolja. Zato imajo občutek, da se zahtevam šole lahko samo vdajo in jim po najboljših močeh sledijo. Strah pred neuspehom in strah pred avtoriteto le občasno izpodrivajo tudi svetlejši trenutki" (Krajnc 1994, 22).

Vsak didaktični pristop, tudi samoizobraževalni, mora biti profesionalen, ustvarjalen. In kot tak lahko za učitelja družboslovja predstavlja vselej izziv. Izziv, katerega je vedno potrebno zadovoljevati individualizirano, prožno.

Na vprašanje, kateri konkretni didaktični pristopi lahko koristijo učitelju družboslovja za izvajanje tako imenovane samoizobraževalne didaktizacije, lahko odgovorimo. Prav vsi, ki jih sploh uporablja na svojem didaktičnem področju za izvajanje kompleksnega pedagoškega procesa. Vsak didaktični pristop je in mora tudi biti v funkciji posameznikovega samoizobraževanja. Vsak samoizobraževalni didaktični pri-

stop, njegova uporaba, je seveda situacijsko pogojen.

Učitelj družboslovja naj bo razredni in akcijski raziskovalec. V tem kontekstu je še kako aktualna misel didaktikov, ki sodijo, da so danes pomembni le tisti didaktični pristopi, ki učencem omogočajo učno samostojnost, inovativnost, sodelovanje, osvajanje kulture, samoizobraževanja. Takšni didaktični pristopi pa so lahko po svoji naravi, če so seveda izvedeni resnično profesionalno, bolj ali manj kar vsi.

4. Sklep

V pričujočem prispevku opozarjamo na zelo velik pomen, ki ga ima danes v postindustrijski informacijski družbi razvoj učenčevega samoizobraževanja v (srednješolskem) družboslovju za celovit razvoj njegove osebnosti. Sleherno (srednješolsko) družboslovno izobraževanje tudi mora biti v funkciji razvoja učenčevega samoizobraževanja. Samo tako je lahko resnično celovito.

(Tudi) Družboslovno samoizobraževanje mora biti antropocentrično. Torej usmerjeno k posamezniku, k njegovemu razvoju.

Le tisti učitelj družboslovja, ki se sam nenehno samoizobražuje, si pridobiva kakovostno samoizobraževalno kulturo, tudi lahko kakovostno samoizobražuje svoje učence. In le učenci, ki se znajo (se bodo še posebej znali v bodoče) samoizobraževati, lahko samoizobražujejo tudi osebe, s katerimi stopajo v zapletene komunikacijske, interakcijske odnose.

Naj sklenem predstavljena razmišljanja z mislijo: "Vrsta znakov kaže na upadanje hierarhije v procesu izobraževanja: pri tem gre za spremembe v odnosih med glavnimi akterji znotraj izobraževalnih institucij in tudi za širjenje samoizobraževanja. Nekdanje povsem določeno razločevanje nadrejene (aktivne) in podrejene (pasivne) vloge ter prevladovanje enosmernih komunikacij, značilnih za tako imenovano frontalno poučevanje, se umika in prepušča mesto vse večji raznovrstnosti bolj fleksibilnih oblik izobraževanja, v katerih je bolj ali manj odpravljena takšna delitev na subjekt in objekt poučevanja. V sodobno zasnovanem šolanju odraslih se fond predavateljskega pouka zmanjšuje, predavanja so v glavnem uvod v samostojno delo, večja se vloga svetovanja, medtem ko se usmerja udeležence na samostojno delo doma" (Mlinar 1994, 96).

Samoizobraževanje je moč. Je orodje za doseganje kvalitete. To moč pa morata nenehno čutiti tako učitelj kot učenec. Slednji jo mora posebej začutiti, začutiti njen izredno velik pomen. Kako vse opisano dosegati, je nenehno aktualna preučevalna naloga družboslovne specialne didaktike. Prav ta mora popularizirati življenjsko moč družboslovne stroke.

LITERATURA

- Erčulj, J. 1996. Učeca se organizacija - teorija in praksa. Vzgoja in izobraževanje, 5, str. 6-12.
- Gardner, H. 1995. Razsežnosti uma. Teorija o več inteligencah. Ljubljana: Tangram.
- Glöckel, H. 1992. Vom unterricht. Bad Heilbrunn/obb.
- Krajnc, A. 1994. Življenje v šoli, študentom na pot. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Mlinar, Z. 1994. Individualizacija in globalizacija v prostoru. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Schilling, J. 1982. Didaktik, methodik der sozialpädagogik. Berlin: Neuwied, Kriftel.
- Visokošolsko izobraževanje odraslih. 1995. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
- Židan, A. 1993. Dinamično učenje v družboslovju, Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.